

Çanaqqala savaşının kökündə Vətən sevdası dayanırdı

Bu gün dünya hərb tarixinə ən böyük döyüşlərdən biri kimi yazılı lan Çanaqqala savaşının 110 ili tamam olur. 18 mart 1915-ci il türk dünyasının ən şərəfli tarixlərindən biridir. Çünkü bu zəfər gələcək qurtuluş savaşının başlangıcı idi. 1915-1916-ci illərdə Osmanlı imperiyası ilə Antanta dövlətləri arasında dənizdə və quruda baş vermiş döyüşlərdə İttifaq dövlətləri Osmanlı paytaxtı İstanbulu və boğazlara nəzəriti ələ keçirmək, Rusiya ilə ticarət yolu açmaq məqsədi güdürdü. Digər tərfdən, Almaniyanın müttəfiq ölkələrindən birini zəiflətmək üçün Çanaqqala boğazına girməyə cəhd etmişlər. Lakin elə ilk həmlə uğursuz alınmış, hücum nəticəsində hər iki tərəf ağır itkilər vermişdir. 1915-ci il mart ayının 18-dən 1916-ci il yanvarın 9-dək döyüşlər türk tarixi üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Böyük strateji əhəmiyyət daşıyan Osmanlıya məxsus boğazlar Antanta dövlətləri üçün olduqca əlverişli idi. Əgər boğazları tutsaydılar, o zaman Almaniya ilə Osmanlı Türküsini bir-birindən ayırar və bununla da Türkiyənin Qara dənizdə hökmranlığına son qoyulardı. Lakin türk xalqının şücaəti bütün planların üzərindən xətt çəkdi. Osmanlı Türküsü zəifləsə də, bütün çətinliklərə baxmayaraq, ölkə dünya hərb tarixinə möhtəşəm zəfər savaşı yazmışdır. Döyüşlərdə türk millətinin gücü ortaya çıxaraq nələrə qadir olduğunu sübut etmiş və Çanaqqala döyüşü Türk Qurtuluş Savaşına böyük təsir göstərmişdir.

Antanta dövlətlərinin başlıca məqsədi Çanaqqala boğazından keçməkə İstanbulu zəbt etmək, Osmanlı imperiyasını diz çökdürmək idi. Bu savaşda Antanta texniki üstünlüklərə malik olsa da, Çanaqqalada mənəvi güc qalib gəldi. Torpağını hər şeydən çox sevən türk əsgəri Vətən uğrunda mübarizədə dünyaya qəhrəmanlıq nümunəsi göstərdi. Çanaqqala zəfəri həm də Birinci Dünya müharibəsinin nəticələrinə birbaşa təsir etdi. Bu zəfər qazanılmasağdı, İngiltərə və Fransa Almaniyani mühüm müttəfiqindən məhrum edərək Şərqi cəbhəsində Rusiyani dəstəkləməkə mü-

haribənin taleyini öz xeyirlərinə həll edəcək, Osmanlı ərazilərini bölüşdürücəkdirler.

Beləliklə, Türkiye Cumhuriyyəti qurulduğundan sonra ingilis və fransız donanmalarının geri çəkilməyə məcbur edildiyi gün, 18 mart tarixi Çanaqqala Şəhidlərini Anma Günü elan edilmişdir.

1914-cü il 21 avqust tarixində Osmanlı dövləti ilə Almaniya arasında müqavilə imzalanmış, lakin Osmanlı'nın döyüş hazırlığı zəif olduğu üçün bu gizlin saxlanılmışdır. Ancaq müqavilədən həmən sonra səfərbərlik başlamışdır. Aralıq dənizində ingilis donanması qarşısında geri çəkilən alman ağır kreyserlərinin admiral Sukanun rəhbərliyi ilə 1914-cü il 10 avqustda Çanaqqala boğazını keçərək İstanbulu gəlməsi gərginliyə səbəb olmuşdur. Alman donanmasını məxsus gəmilərin boğazdan keçməsinə icazə vermək döyüş səbəbi sayılacaqdı. Osmanlı dövləti həmin gəmilərin Almaniyadan satın alındığını bildirərək gərginliyi azaltmışdır. Bu gəmilər artıq avqustun 16-da Yavuz və Midilli adları ilə Osmanlı donanmasına qatılmışdı. Alman dənizçiləri Osmanlı donanmasına aid əsgər və za-bitlərin formasını geyinərək gəmidəki vəzifələrini icra etmişlər.

Tarixə zəfər dastanı kimi yazılı Çanaqqala döyüşlərində azərbaycanlılar da döyüşmüşlər. 110 il əvvəl başlayan bu savaş həm də qardaşlıq, dostluq savaşı idi. Çünkü Azərbaycan və Anadolu türkləri ciyin-ciyinə düşmənə qarşı savaşmış, onlardan üç min nəfəri şəhid olmuşdur. Birinci Dünya müharibəsi zamanı Osmanlı ordusunun tərkibində İbrahim Cahangirzadə alayı, Dağıstan könülli alayı, Bahadur Hüseynzadə alayı, Ömer Naci taburu kimi azərbaycanlılardan ibarət alaylar döyüşmüştür. Çanaqqalada isə "Kafkas Könülli Kitas" adlı azərbaycanlılardan ibarət hərbi birlik böyük şücaət göstərmişdir.

Çanaqqalada nəinki azərbaycanlı kişilər iştirak etmiş və qadınlar da tibb bacısı kimi yaralılara xidmət göstərmişlər. Türk torpaqlarının azadlığı uğrunda gedən Çanaqqala döyüşünün 100-cü ildönümü münasibətilə

Çanaqqala Şəhidliyi Kompleksində keçirilmiş tədbirdə iştirak edən Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev şəhid olmuş azərbaycanlı döyüşçülerin xatirəsinin əbədiləşdirilməsinə dair göstəriş vermişdir. 2022-ci ilin dekabrında Çanaqqala Savaşları Gelibolu tarixi sahəsində ayrılmış ərazidə abidənin təmeli qoyulmuş, 2023-cü il martın 18-də isə Çanaqqala Zəfərinin 108-ci ildönümünə həsr olunmuş anım mərasimində abidənin açılışı olmuşdu. Heykəltəraş Tural Rzaquliyevin layihəsinə əsasən Bakıda hazırlanmış və milli ornamentlərin əks olunduğu barelyefdə ciyin-ciyinə vuruşan Azərbaycan və Türkiye əsgerləri təsvir edilmişdi. Abidə Azərbaycan-Türkiyə qardaşlığının əbədi simvolu kimi xarakterizə olunur.

Ramidə YAQUBQIZI,
"Respublika".